

УДК 343.851

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.67>

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Панасюк І.С.,

аспірант Державного податкового університету

ORCID: 0000-0002-6655-8395

Панасюк І.С. Характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок

У статті надано характеристику осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок. Зазначено, що особа злочинця це складний комплекс ознак, властивостей, зв'язків і відносин, які характеризують особистість та її моральний світ, взяті в динаміці та взаємодії з соціальними та індивідуальними життєвими умовами, що тією чи іншою мірою вплинули на вчинення кримінального правопорушення. З'ясовано, що доцільно виділяти соціально-психологічні типи злочинців, які вчиняють кримінальні правопорушення в діяльності кредитних спілок, а саме: особи з досвідом роботи у різних фінансових сферах (виступають організаторами, формують злочинні групи, розподіляють обов'язки між учасниками та керують отриманими коштами); особи, що зловживають своїм службовим становищем, виконуючи юридично значущі дії або надаючи публічні послуги (сприяють підготовці, вчиненню та приховуванню кримінальних правопорушень).

Автор дійшов висновку, що для досягнення успішних результатів у запобіганні кримінальним правопорушенням у діяльності кредитних спілок важливо аналізувати не лише основні негативні обставини та фактори, що сприяють їх вчиненню, а й враховувати специфіку цих правопорушень, контекст їх вчинення, а також особливості суб'єктів – особистість злочинця. Лише на цій основі можна створити ефективні заходи для запобігання. Слід також підкреслити, що складання кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок є складним завданням через високий рівень латентності такої злочинності. Це в свою чергу, негативно впливає на ефективність заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням. Встановлено, що зазвичай кримінальні правопорушення вчиняють чоловіки, хоча частка жінок у цій сфері є вищою порівняно з іншими видами злочинності, що має корисливий характер. За віковою категорією більшість правопорушників, які здійснюють кримінальні правопорушення у сфері кредитних спілок, належать до групи від 30 до 49 років. Щодо громадянства, то більшість осіб, які були притягнуті до відповідальності є громадянами України. Переважна більшість злочинців мала спеціальну професійну підготовку.

Ключові слова: особистість злочинця, кримінологічна характеристика, кредитні спілки, кредити, запобігання правопорушенням, злочинність у фінансовій сфері, зловживання службовим становищем.

Panasyuk I.S. Characteristics of persons who commit criminal offenses in the sphere of credit unions.

The article provides a description of persons who commit criminal offenses in the field of credit unions. It is noted that the personality of a criminal is a complex set of features, properties, connections and relationships that characterize a person and his moral world, taken in the dynamics and interaction with social and individual living conditions that to one degree or another influenced the commission of a criminal offense. It was found that it is advisable to distinguish socio-psychological types of criminals who commit criminal offenses in the activities of credit unions, namely: persons with experience in various financial areas (act as organizers, form criminal groups, distribute responsibilities between participants and manage the funds received); persons who abuse their official position by performing legally significant actions or providing public services (contribute to the preparation, commission and concealment of criminal offenses).

The author concluded that in order to achieve successful results in preventing criminal offenses in the activities of credit unions, it is important to analyze not only the main negative circumstances and factors contributing to their commission, but also to take into account the specifics of these offenses, the context of their commission, as well as the characteristics of the subjects - the personality of the offender. Only on this basis can effective measures be created for prevention. It should also be

emphasized that compiling a criminological characteristic of persons who commit criminal offenses in the field of credit unions is a difficult task due to the high level of latency of such crime. This, in turn, negatively affects the effectiveness of measures to prevent criminal offenses. It has been established that criminal offenses are usually committed by men, although the proportion of women in this area is higher compared to other types of crime, which is of a mercenary nature. By age category, the majority of offenders who commit criminal offenses in the field of credit unions belong to the group from 30 to 49 years old. Regarding citizenship, the majority of those prosecuted are citizens of Ukraine. The vast majority of criminals had special professional training.

Key words: criminal personality, criminological characteristics, credit unions, loans, crime prevention, financial crime, abuse of office.

Постановка проблеми. У сучасних правових умовах в Україні кредитні правовідносини займають, мабуть, найбільшу частку правових конфліктів. Тому протидія кримінальним правопорушенням у сфері діяльності кредитних спілок є актуальною проблемою для судових і правоохоронних органів держави. Це пояснюється тим, що вказані кримінальні правопорушення завдають шкоди не лише кредиторам, але й негативно позначаються на стабільності усієї фінансової системи країни. Крім того, кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок мають досить високу латентність, оскільки не усі постраждалі, особливо керівники фінансових установ, звертаються до правоохоронних органів із заявами про вчинення кримінальних правопорушень, побоюючись за ділову репутацію своїх організацій. Крім цього, особи, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок, різними способами приховують свої протиправні дії, зокрема, користуються послугами фіктивних підприємств, маскуючи свої справжні наміри через удавані юридичні угоди, а також маскуючи злочинні наслідки під виглядом «невдалої» господарської діяльності. Вони також використовують сучасні інформаційні технології для підроблення бухгалтерських та інших документів, вживають заходи для відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, вчиняють інші правопорушення.

Питання кримінологічної характеристики особи злочинця, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок в науці не достатньо розкрито, хоча загальне вчення про особу злочинця вважається одним із центральних у вітчизняній та зарубіжній кримінології.

Метою дослідження є характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок.

Стан опрацювання проблематики. Теоретичні основи кримінологічної характеристики особи злочинця, які вчиняють кримінальні правопорушення, зокрема й у сфері діяльності кредитних спілок, досліджували такі науковці як: В.М. Бесчастний, О.Ю. Гавриленко, А.В. Духневич, В.С. Ковальський, О.М. Костенко, В.М. Купрієнко, О.О. Луцишин, Г.С. Семаков, Н.О. Славова, О.В. Тахтай, Д.М. Тичина, В.Ю. Ткачук, В.В. Черней та інші.

Для досягнення успішних результатів у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері діяльності кредитних спілок, важливо вивчати не лише основні негативні обставини та фактори, що сприяють їх вчиненню, але й враховувати особливості цих правопорушень, сфери їх вчинення, а також специфіку суб'єктів – особистість злочинця. Лише на цій основі можна розробити ефективні заходи для запобігання вищевказаним кримінальним правопорушенням у майбутньому. Необхідно також відзначити складність у створенні кримінологічної характеристики на осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок, в силу високого ступеня латентності цієї злочинності, що у свою чергу, є чинником, який сприяє зниженню ефективності запобігання кримінальним правопорушенням [1, с. 260-261]. Саме цим і вирізняється наше дослідження.

Виклад основного матеріалу. Термін «особа злочинця» об'єднує соціологічне поняття особи та юридичне визначення злочинця. Тому цю проблему слід розглядати у контексті загального вчення про особу. Особа є соціальною характеристикою людини, що формується в процесі соціалізації. Ці характеристики визначаються рівнем свідомості та змістом внутрішнього духовного світу особи. Свідомість, яка формується під впливом соціального середовища та попереднього досвіду, стає активним елементом особи, що впливає на вибір певної форми поведінки в конкретних ситуаціях. Ознаки особи можуть бути як позитивними, так і негативними. Останні, зазвичай, притаманні злочинцям. Отже, термін «особа злочинця» стосується соціальної природи людини, яка вчинила кримінальне правопорушення, тобто порушила норми кримінального права. Дослідження особи злочинця спрямоване на виявлення механізму злочинної поведінки, її причин та розроблення на цій основі обґрунтованих рекомендацій для запобігання кримінальним правопорушенням [2, с. 116-117].

На думку В.Ю. Ткачук, особа злочинця є моделлю, абстракцією, що об'єднує найбільш характерні риси злочинця як соціального та психологічного типу. Не кожна людина, яка вчинила кримі-

нальне правопорушення може вважатися представником цього типу, оскільки він формується лише з характерних його представників [3, с. 125-126]. В.М. Бесчастний вважає, що особа злочинця – це складний комплекс ознак, властивостей, зв'язків і відносин, які характеризують особистість та її моральний світ, взяті у динаміці та взаємодії з соціальними та індивідуальними життєвими умовами, що тією чи іншою мірою вплинули на вчинення кримінального правопорушення [4, с. 235-236].

Кримінологічне дослідження особи злочинця сприяє розкриттю соціальної природи її поведінки, дозволяє з'ясувати, у чому саме полягають, та чим зумовлені антисуспільні установки, погляди і звички, що існують у свідомості людини, а також як вони впливають на її становище у суспільстві. Таким чином, злочинна поведінка особи безпосередньо зумовлюється наявністю антигромадської установки в її свідомості, яка формується протягом певного часу. Антигромадські погляди та звички, що часто виникають під впливом несприятливих зовнішніх умов, можуть призводити до вчинення суспільно небезпечних дій, і не завжди є наслідком психологічних особливостей особистості, таких як темперамент, емоційна та вольова сфери тощо. А.В. Духневич підкреслює, що конкретна ситуація викликає вольовий акт не сама по собі, а лише у контексті взаємодії з особистістю людини, проходячи через її інтереси, погляди, звички, психічні особливості та інші індивідуальні риси [5, с. 171-172].

Психологічні характеристики особистості формуються на основі реальних взаємин людини з суспільством та залежать від специфіки її життєвих умов. Тому кримінолог має ретельно досліджувати психологічні риси злочинця та особливості його характеру, оскільки розуміння цих аспектів допомагає виявити причини злочинності та умови, що сприяють формуванню суспільно небезпечних установок. Кримінологічні дослідження особистості злочинця мають на меті, з одного боку, оцінити ступінь суспільної небезпеки його дій, індивідуалізувати його відповідальність, визначити шляхи перевиховання або оцінити ефективність відбутого покарання, а з іншого – виявити справжні причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також розробити й реалізувати профілактичні заходи для їх усунення [6, с. 41-42].

Особистість злочинця, як і будь-якої іншої людини, має різноманітні характеристики: демографічні (стать, вік, стан здоров'я), моральні (світогляд, інтереси, спрямованість), соціальні (трудова діяльність, сімейні та побутові аспекти) та психологічні (емоції, темперамент, вольові якості тощо). Ці характеристики відображаються в індивідуальних рисах особи злочинця та його взаєминах з потерпілим. Специфіка кредитних відносин передбачає участь у них осіб з різним правовим статусом, службовим становищем та соціальними характеристиками. Особливості та характерні риси цих осіб можуть бути визначені в результаті системного аналізу певної групи кредитних злочинів, що зумовлена юридичною природою кредиту. Відповідно до кредитного процесу, їх можна поділити на дві основні категорії, а саме: фізичні особи – позичальники; службові особи або представники суб'єкта позичання (кредитної спілки) [7, с. 105-106].

Організатори та виконавці кримінальних правопорушень у сфері кредитних спілок відносяться до категорії «білокомірцевих» злочинців. Зазвичай це особи з високим рівнем освіти, більшість з яких мають вищу освіту. Вони належать до заможних верств населення з високими доходами, отриманими як з легальних, так і з нелегальних джерел. Серед них є багато діючих керівників підприємств, банків, фінансових установ, а також службовців державних органів. Ці особи вчиняють кримінальні правопорушення без застосування насильства, використовуючи неправдиву інформацію для отримання фінансових вигод. За своїм соціальним статусом вони є підприємцями і мають професійні навички високого або середнього рівня у сфері кредитно-фінансових відносин, а також добре орієнтуються у фінансово-кредитному законодавстві, включаючи податкове та банківське, володіють знаннями в бухгалтерському обліку [8, с. 115-116].

Загалом до осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у кредитно-фінансовій сфері В.В. Черней відніс: осіб з досвідом роботи у різних сферах фінансової діяльності (зазвичай, вони є організаторами шахрайства, розподіляють обов'язки між учасниками злочинних груп, розпоряджаються одержаними коштами); осіб, які, зловживаючи службовим становищем, вчиняють юридично значущі дії (надають публічні послуги), що мають значення на етапі підготовки, вчинення та приховування злочину (нотаріуси, банківські працівники, службові особи контролюючих органів та ін.); працівники банків та інших фінансових установ (кредитних спілок, інвестиційних компаній, ломбардів, лізингових компаній), які забезпечують проведення банківських переказів та електронних платежів – найбільш складного етапу протиправних дій (особисто не беруть участі у злочинних схемах); фахівці, яких залучають для використання спеціальних знань у галузі психології, фінансових операцій, організації масових заходів, а також з метою фальсифікації документів, утручання в роботу комп'ютерних мереж; особи, які виконують окремі технічні й допоміжні функції (бухгалтери, менеджери, секретарі, охоронці, водії); службові особи різного рівня, які забезпечують загальне корупційне «прикриття» злочинної діяльності [9, с. 69-70].

Особистісні характеристики «фінансових» злочинців, які відрізняють їх від інших правопорушників, включають здатність швидко знайомитися та встановлювати психологічний контакт з людьми. Важливим аспектом є вміння переконувати, враховуючи індивідуальні психологічні особливості співрозмовників. Злочинці, зазвичай проявляють такі риси як хитрість, брехливість та динамічність поведінки, що змінюється в залежності від ситуації та оточення. Значну роль відіграють акторські здібності шахраїв, їхня здатність до перевтілення. Зовні це, як правило, солідні особи, які вміють себе презентувати та мають знання з психології.

Особливості запобігання кримінальним правопорушенням цієї категорії полягають у тому, що спочатку визначається певне коло осіб, які можуть бути залучені до вчинення кримінальних правопорушень. Сюди входять службові особи кредитної спілки (голова, головний бухгалтер), власники та засновники, приватні підприємці, а також працівники кредитно-фінансових установ. Суб'єкти, що займаються отриманням і викраденням кредитів, мають спільні риси, проте суттєво відрізняються один від одного. Сучасний злочинець у сфері кредитно-фінансових відносин – це керівник, який поєднує високу інтелектуальність і винахідливість, а також здатність встановлювати і підтримувати зв'язки з представниками бізнесу та органів різних гілок влади. Він має талант переконувати партнерів і клієнтів у вигідності укладання угод, які часто призводять до фінансового краху [10, с. 283-284].

Зазвичай аналізовані нами кримінальні правопорушення вчиняють чоловіки (88 %), хоча частка жінок у цій сфері є вищою в порівнянні з іншими видами корисливої злочинності (12 %). За віком більшість правопорушників, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері кредитних спілок, належить до групи від 30 до 49 років (76 %). Щодо громадянства, то 92 % осіб притягнутих до відповідальності, були громадянами України, а 8 % – іноземцями. Переважна більшість злочинців мала спеціальну професійну підготовку: 81 % з них отримали вищу освіту (економічну – 31 %, технічну – 22 %, юридичну – 20 %, психологічну – 8 %).

Щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю кредитних спілок, слід зазначити, що вони мають свою специфіку. Якщо кримінальне правопорушення вчиняється групою осіб, це завжди передбачає наявність певних попередніх домовленостей між учасниками. Для отримання кредитів потрібен пакет документів, який підписується як мінімум, керівником кредитної спілки та головним бухгалтером, а іноді й іншими посадовими особами. Тому представники кредитної спілки часто можуть вступати у змову один з одним. У сфері злочинної діяльності кредитних спілок домінують складні форми співучасті, які складають 70 %. Серед них особливо поширені організовані групи (47 %) та злочинні організації (23 %). Кількість учасників таких злочинних угруповань визначається залежно від потреби у розподілі ролей, враховуючи специфіку конкретної злочинної діяльності. Зазвичай формування таких груп відбувається за ініціативою організаторів (74 %). Злочинні організації мають характерну рису – вони функціонують під прикриттям легально створених підприємств, мають ієрархічну структуру (вищий орган управління, виконавчий орган, середня та низова ланки, виконавці) і можуть діяти тривалий час з незмінним складом керівництва, поступово оновлюючи виконавців середньої та низової ланок. У 26 % випадків у злочинних схемах брали участь підставні особи, які виступали як номінальні власники підприємств, секретарі та менеджери з обслуговування клієнтів, не маючи уявлення про плани організаторів, проте отримуючи одноразову винагороду (премію) [11, с. 109-110].

Також варто виділити основні характеристики, притаманні злочинним групам, які здійснюють правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок: 1) невелика чисельність групи (групи з 2 осіб зустрічалися в 60 % випадків; з 3 осіб – в 26 %; з 4 осіб – в 12 %; з 5 і більше осіб – в 2 %); 2) формування груп, зазвичай, відбувалося на основі формально існуючих кредитно-фінансових зв'язків. Так, у 56 % випадків учасників групи об'єднували службові (трудові) відносини; у 27 % – особисті (нетрудові) зв'язки; у 17 % – родинні стосунки; 3) до складу злочинних груп у 52 % випадків входили працівники та члени кредитної спілки; у 25 % випадків – працівники інших підприємницьких структур («третіх» організацій); у 22 % – представники банку-кредитора; 4) за способами утворення групи формувалися: як добровільні об'єднання – в 77 % випадків; шляхом активного залучення до групи організатором (ініціатором) необхідних за посадою осіб з використанням службової залежності – в 23 %; 5) організатори злочинних груп, зазвичай є представниками легальних підприємницьких структур, мають авторитетний статус у ділових колах. Їхня злочинна діяльність вимагає глибоких професійних знань у різних сферах економіки. Зокрема, у 87 % випадків організаторами злочинних груп були представники кредитних спілок; у 11 % – представники інших кредитно-фінансових установ, включаючи фіктивно створені; у 2 % – працівники банків-кредиторів. За посадовою ознакою, у 83 % випадків організаторами виступали голови [11, с. 113-115]. Варто підкреслити, що інші учасники злочинних груп, які виконують допоміжні функції, підбираються організатором з урахуванням їхніх посад або професійних навичок. Більшість

співучасників займали відповідні посади у легальних організаціях. У 89 % випадків ці особи були обізнані про злочинний характер дій та загальний план злочинної операції; в 78 % випадків вони особисто брали участь у вчиненні кримінального правопорушення, тоді як лише в 11 % випадків виконували окремі «технічні» завдання, не маючи уявлення про загальну злочинну схему [12, с. 31-32].

Висновки. Підводячи підсумки, можна зазначити, що особа злочинця стосується соціальної природи людини, яка вчинила кримінальне правопорушення, тобто порушила норми кримінального права. Дослідження особи злочинця спрямоване на виявлення механізму злочинної поведінки, її причин та розроблення на цій основі обґрунтованих рекомендацій спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням. Для досягнення успішних результатів у запобіганні кримінальним правопорушенням у діяльності кредитних спілок важливо аналізувати не лише основні негативні обставини та фактори, що сприяють їх вчиненню, а й враховувати особливості самих правопорушень, контекст їх вчинення, а також специфіку суб'єктів – особистість злочинця. Кримінолог має ретельно досліджувати психологічні риси злочинця та особливості його характеру, оскільки розуміння цих аспектів допомагає виявити причини злочинності та умови, що сприяють формуванню суспільно небезпечних установок. Кримінологічні дослідження особистості злочинця мають на меті, з одного боку, оцінити ступінь суспільної небезпеки його дій, індивідуалізувати його відповідальність, визначити шляхи перевиховання або оцінити ефективність відбутого покарання, а з іншого – виявити справжні причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також розробити і реалізувати профілактичні заходи для їх усунення.

Розробляючи такі заходи доцільно враховувати соціально-психологічні типи злочинців, які здійснюють кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок. По-перше, це особи з досвідом роботи у різних сферах фінансової діяльності, які зазвичай виступають організаторами, формують злочинні групи, розподіляють обов'язки між учасниками та управляють отриманими коштами. По-друге, це особи, що зловживають своїм службовим становищем, виконуючи юридично значущі дії або надаючи публічні послуги, які сприяють підготовці, вчиненню та приховуванню кримінальних правопорушень. Також до цієї категорії належать працівники кредитних спілок, які виконують окремі технічні функції, не беручи безпосередньої участі в злочинних схемах. Крім того, це фахівці, які залучаються для використання спеціальних знань у сфері фінансових операцій, а також для фальсифікації документів і втручання в роботу комп'ютерних мереж. Нарешті, це службові особи органів місцевої влади, контролюючих та правоохоронних органів, які забезпечують корупційне прикриття кримінальних правопорушень.

Зазвичай, аналізовані нами у статті кримінальні правопорушення вчиняють чоловіки, хоча частка жінок у цій сфері є вищою в порівнянні з іншими видами корисливої злочинності. За віком більшість правопорушників належить до групи від 30 до 49 років. Щодо громадянства, то переважна більшість притягнутих до відповідальності були громадянами України, і лише незначна частка – іноземцями. Переважна більшість злочинців мала спеціальну професійну підготовку (економічну, технічну, юридичну, психологічну).

У сфері злочинної діяльності кредитних спілок домінують складні форми співучасті. Серед них особливо поширені організовані групи, які складають майже половину досліджених правопорушень та злочинні організації. Кількість учасників таких злочинних угруповань визначається залежно від потреби у розподілі ролей, враховуючи специфіку конкретної злочинної діяльності. У переважній більшості випадків формування таких груп відбувається за ініціативою організаторів. Злочинні організації мають характерну рису – вони функціонують під прикриттям легально створених підприємств, мають ієрархічну структуру (вищий орган управління, виконавчий орган, середня та низова ланки, виконавці) і можуть діяти тривалий час з незмінним складом керівництва, поступово оновлюючи виконавців середньої та низової ланок. У низці випадків у злочинних схемах брали участь підставні особи, які виступали як номінальні власники підприємств, секретарі та менеджери з обслуговування клієнтів, не маючи уявлення про плани організаторів, проте отримуючи одноразову винагороду (премію).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Купрієнко В.М. Організація контролю як один із напрямів запобігання злочинам у сфері діяльності кредитних спілок в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 (16). Т. 4. С. 260–264.
2. Славова Н.О. Господарсько-правовий статус кредитних спілок: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2010. 196 с.
3. Ткачук В.Ю. Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2013. 183 с.

4. Бесчастний В.М. Теорія та практика кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2017. 401 с.
5. Духневич А.В. Кредитні спілки в Україні: історія та сучасність: навчальний посібник. Луцьк: РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. 234 с.
6. Єлісєєва О., Стоянов Г. Сучасний стан розвитку кредитних спілок України. *Економіст*. 2013. № 4. С. 40–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2013_4_12 (дата звернення: 20.03.2025).
7. Кримінологія: підручник / В.С. Ковальський Г.С. Семаков, О.М. Костенко та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 344 с.
8. Луцишин О.О. Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України: проблеми та пріоритети розвитку. *Світ фінансів*. 2006. № 3 (8). С. 114–127.
9. Черней В.В. Характеристика особи злочинця та організованих злочинних груп у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні. *Митна справа*. 2013. № 2. Ч. 2. Кн. 1. С. 68–73.
10. Тахтай О.В. Особливості виявлення та попередження правопорушень, що вчинюються на ринку фінансових послуг під час провадження діяльності кредитних спілок. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 276–286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2017_1_27 (дата звернення: 20.03.2025).
11. Купрієнко В.М., Тичина Д.М. Запобігання злочинам у сфері діяльності кредитних спілок в Україні: монографія. Київ: 7БЦ, 2021. 140 с.
12. Гавриленко О.Ю. Кредитні спілки в Україні: проблеми розвитку та умови підвищення ефективності управління діяльністю. *Вісник економічної науки України*. 2007. № 1 (11). С. 29–32.